

MAIORESCU AND THE LITERARY “NEW DIRECTION”*Adrian Petre Popescu**PhD, Assoc. Prof., PhD, “Lucian Blaga”, University of Sibiu*

Abstract: Titu Maiorescu, promoter of the “new direction”, freemasonic politician, prime minister of Romania, aesthete of rare essences, he appears as disgusted critic, a non-believer in Romanian literature, his pragmatic approach focusing on the critical revival of the forty-eighters doctrine, on its isolation in the political program of the liberal group and in the current of Latinist partisans, an approach coupled with the alternative of the new direction in the Romanian culture from 1867-1868. The program of “Junimea”, described after the model of Sorin Alexandrescu – taking on the “competition rule”, appears in the research as an ideological program, accepted by the Romanian intellectuals, a construction designed by Maiorescu on three levels: the perfect match between content and form; the inauguration of critical spirit by eliminating the empty forms of unadapted civilization; superiority of truth in exercising the critical spirit by the emancipation from any external constraint, axes turned into positive leverage of the critical spirit which we can find in the literary works published in the magazine “Literary Conversations”.

Conclusion: Titu Maiorescu leads the “canonical battle” from the Romanian culture by replacing the false direction from 1866 with the new direction of the critical spirit. The image of the theoretician Maiorescu from the research is superimposed with the image of the “producer of cultural discourses and ideological programs of a (conservative) intelligence” as noted by Gh. Manolache. The core of Maiorescu’s program focuses on the “New Direction” from the time of Junimea (1867-1973), aiming to eliminate the false culture (the non-culture) from the Romanian literary space by separating arts from politics, science etc. considering that each field of activity has its own “form of utility”, a priority that the old direction of “Literary Dacia” had ignored, causing a false culture.

Keywords: Culture, Diplomacy, New Direction, Literary Conversations, Competition rule

George Călinescu semna, în cazul lui Titu Maiorescu un paradox generat de un fapt aparent imputabil - „îngustimea recepțiunii sale critice, sărăcia sufletească” și altul operativ pragmatic arta de a transforma această limitare la obiect - într-un avantaj al demersului criticii sale procedurale. Acea doză de platitudine ține pe Maiorescu la nivelul epocii lui și-i dă consimțirea contemporanilor. Demersul pragmatic maiorescian, concentrat pe revederea critică a doctrinei pașoptismului și izolarea ei în programul politic al facțiunii liberale și în curentul partizanilor latinismului angajat în susținerea unor realități (societatea și limba) cu programe abstracte este dublat de alternativa noii direcții în cultura română de la 1867-1868 cu privire la eradicarea acestui viciu radical, neadevărul, prezent în „toate formele de manifestare a spiritului public” de la „aspirări” și „politică”, la „poezie” și „gramatică”. Din perspectiva „opțiunilor strategice”, atitudinea lui Maiorescu de radicală negare a direcției vechi și de ignorare a culturii anterioare, preluată en gros de programul „Junimii” pare a

respecta ceea ce, în opțiunea lui Sorin Alexandrescu, ține de „regula concurenței” recunoscută, în cazul de față, în producerea unui „contra-program” polarizant cultural-politic și de impunere a noului discurs cultural-negator și reformator, în egală măsură. În programul ermetic al asociației stă pe primul plan acțiunea politică, de câștigare a electorilor prin separarea valorilor seculare de cele spirituale și dedicarea unei cauze culturale aparent fără îngrădiri ideologice, altfel spus, francmasonice. Proiectul acestui program ideologic, care s-ar fi putut bucura de adeziunea lărgită a intelighentsiei românești, de după instalarea lui Carol I, viza o construcție, proiectată de Titu Maiorescu pe trei nivele: absoluta potrivire între fond și formă; inaugurarea spiritului critic prin eliminarea formelor goale ale civilizației neadaptate cuprinsului corespunzător; preeminența adevărului în exercitarea spiritului critic prin descătușarea de orice constrângeri exterioare. Axele maioresciene ale acestui program junimist negator sunt transformate în pârghiile pozitive ale spiritului critic prin producțiile literare depozitate în paginile revistei „Convorbiri literare” (1 martie 1867). Aici vom întâlni creații, scrise într-o limbă curată și nepretențioasă, ale căror teme se potrivesc cel mai bine sensibilității românești, simple și adevărate, așa cum erau ele inițial prefigurate la „Dacia literară” sau „România literară” a căror direcție este continuată: Cum lui Maiorescu, dintr-o predispoziție personală, i se pare că poporul român e apt numai pentru poezia cu „sănătate sufletească”, se începe o vânătoare de poeți fără „simțiri meșteșugite”. Aceasta e „direcția nouă” (Călinescu, 1982, p.420.). Cultivarea valorilor naționale în marginile adevărului artistic se recunoaște în principiul masonic de legitimare a valorii absolute, cu toată nuanța de cosmopolitism și elitism incumbată. Potrivit acestei opțiuni clasice „nu face cinste națiunii, în artă, tendința națională, ci numai lucrul izbutit” acceptat ca „punct de întâlnire și înfrățire pentru autorii naționali”. Prin acordarea acestui lapsus al „continuității culturale” din studiile de început -, „În contra direcției de astăzi în cultura română” (1868) și „Direcția nouă în poezia și proza română” (1872) - cu principiile politice de la începutul României noi - „Discursuri parlamentare cu privire asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I (1866-1889)” și „Istoria contemporană a României (1866-1890)”, Titu Maiorescu pare pregătit să poarte prima „bătălie canonică” din cultura română. În numele adevărului el va propune despărțirea categorică de trecut prin înlocuirea direcției false de la 1866 cu noua direcție a spiritului critic, demeres radical prin care Titu Maiorescu spera nu doar să probeze falsitatea vechiului canon, ci să „impună unul propriu; și nu doar în literatură, ci și în limbă, filozofie, drept, istorie etc” (Manolescu, Pitești, 2008, p 361.). Limba germană va rămâne pentru el limba care i-a asigurat educația, în care s-a format ca om de cultură. Se înscrie la Facultatea

de drept, fără frecventarea cursurilor, iar la Sorbona își echivalează doctoratul în filosofie cu licența în litere în baza lucrării „La Relation. Essai d'un nouveau fondement de la philosophie” (o dezvoltare a tezei de la Giessen). La aceasta mai adaugă teză secundară: „De philosophia Herbarti”. Rezultatele nu vor întârzia să apară atunci când Titu Maiorescu dorea să „trezească” lumea românească din letargia ei, orientând-o treptat către cultura și civilizația occidentală, cea care i-a oferit posibilitatea să intre în contact cu creațiile romanticului Jean Paul și cu dramaturgia lui Graf August von Platen, să descopere filosofia lui Gotthold Ephraim Lessing, dar și concepțiile lui Johann Wolfgang Goethe, sau de filosofia și captivanta logică a lui Johann Friedrich Herbart, atras fiind de modul în care acesta prelucra conceptele.”(Maiorescu,1937, p.221). Atașamentul lui Maiorescu pentru filosofie este atât de mare încât, la un moment dat, notează în jurnalul său că: „Filosofia e o știință divină. Orice alt studiu pe de lături lam părăsit acum”(Mehedinți,1998, p. 92). o remarcă pe care nu o putem trece ușor cu vederea deoarece ea se apropie ca înțeles construcția filosofică solomon(ară). „Discipolul Maiorescu” se referă la elevația spirituală, filosofia depășind înțelesurile însumate într-un simplu termen al exercițiului gnostic, deoarece, în dialectica lui, realitatea insuflă spirit în ceea ce este material și materialitate în ceea ce este sensibil, fapt pentru care o atare relație nu se mai află în lucruri, ci în rațiune. „De-abia acum găsesc în clasicii germani atât de multe acorduri cu mine, atât de multe voci înrudite cu a mea”(Maiorescu,1998, p. 92) exclamă discipolul. Din aceste considerente, știința divină invocată în scrierile zilnice, este mai degrabă atributul Ființei Divine /Arhitectului Suprem. „Scrierile din tinerețe” („însemnările zilnice” din jurnalul lui Maiorescu) amintesc de „meticulozitatea” însemnărilor pe care le întâlnim în caietele zilnice ținute de Regele Carol I. Diferența ține de esența și consistența textelor. Dacă „regele” consemnează reperele unor activități zilnice, stabilite cu precizie, un fel de „aide-mémoire”, fiul lui Ion Maiorescu, șterge urmele oricărui legături cu idealurile generației părintelui său. Simion Mehedinți surprinde această insolită postură maioresciană, de mare îndrumător literar român cu o pregătire filosofică europeană, o solidă, formației poliglote (cunoștea: germana, franceza, engleza, italiana, la care se adăugau binișor greaca și latina), să fie familiarizat cu marile capodopere ale literaturii universale.” (Rusu, 1979, pp. 362-363). În baza acestei erudiții solide va fi ales membru al Societății Filosofice din Berlin, devenind apoi și colaborator la prestigioasa revista „Gedanke”. Nu putem omite din această „ecuație formativă”, relația pe care a avut-o cu celebrii filosofii Victor Cousin și Ferdinand Lasalle, „maeștri” care îl vor marca și pe tărâm profesional. Filosofia nu mai pare să fie pentru Maiorescu o disciplină riguros delimitată și autonomă, pe linie masonică, acesta

considerând că „fiecare știință fiind filosofică” este și intim legată de orice activitate spirituală. Așa că „filosofia” nu poate fi o contemplație intelectuală a lucrurilor rămânând în același timp acea știință a științelor, știința irațională, abstractă și universală pe care o vrea Maiorescu, în viziunea căruia preocuparea cu fapte izolate este profund antifilosofică. Prin urmare, obiectul filosofiei era clar: să țină cont de interdependența lucrurilor și să atingă nivelul maxim de abstracție. Rațiunea din perspectiva maioresciană devine, un sinonim pentru cauză, toate lucrurile în viziunea lui având o cauză, pretutindeni dominând regula și nicidecum anarhia. Știința, după Maiorescu, este empirică și rațională, aceasta din urmă identificându-se în opinia lui cu filosofia. Pentru Maiorescu logica, estetica, metafizica, etica sunt părți între care există o continuitate, schema maioresciană evidențiind chiar o evoluție disciplinară sesizabilă în felul în care el abordează spre exemplu psihologia, căreia îi dedică patru capitole în „Considerații filosofice.”

Revenind la fascinația începuturilor modernității românești constatăm că, anul 1860, este cel care îi prilejuiește lui Maiorescu posibilitatea de a adauga filosofiei o nouă caracteristică fundamentală: capacitatea acesteia de a restructura societatea. Filosofia a renunțat la izolarea ei; ea nu mai există - și nici nu mai poate exista - ca o știință riguros determinată cu care te îndeletnicești în mod sistematic și exclusiv; acum ea pătrunde în viață. Așa că nu mai surprinde pe nimeni opinia lui Maiorescu potrivit căreia membrii Divanurilor Ad-Hoc ar fi întemeietorii României moderne. El avea convingerea că demersul politic conceput de aceștia ar fi fost exact calea pe care trebuia să o urmeze românii pentru ca țara lor să devină într-adevăr un stat european. De altfel, junimiștii au intrat în politică și pentru a se asigura că România urmează întocmai linia trasată de Divanuri. Cele cinci puncte ale programului (respectarea capitulațiilor, unirea, dinastia ereditară dintr-o familie suverană europeană, neutralitatea garantată de Marile Puteri și sistemul constituțional), erau puncte susținute în totalitate de Maiorescu, aspecte pe care el le considera ca fiind esențiale pentru temelia statului român modern. Probabil că, din cauza acestei pasiuni pentru idealurile românilor, Maiorescu este perceput ca fiind unul din acei oameni de cultură români care a înțeles că, după înfăptuirea Unirii din 1859, o primă cale de consolidare a unității naționale trebuie să fie asigurată de limbă, acceptată ca un „product necesar și instinctiv al națiunii” și de o producție culturală capabilă să exprime la parametri săi adevărați simțirea română pe considerentul că, „poporul, oricât de numeros este, este o ființă mărginită individual ca orice om luat în parte” (Maiorescu., 1975, p.124). În lucrarea „Recuperarea unei sincope culturale” Gh. Manolache pledează pentru un Titu Maiorescu, „producător de discursuri culturale și

programe ideologice ale unei inteligențe (conservatoare) care vor reverbera populist asupra unei evidențe cultural-politice, etnologic etc, potrivit căreia „singura clasă reală” de la noi rămâne țărănul român a cărui realitate este suferința sub care suspină la presiunea „fantasmagoniilor clasei superioare.”(Manolache,, 2008, p. 5).

Dacă am voi să revedem perspectiva programelor ideologice ale subgrupurilor din interiorul Junimii asupra țărănului român a cărui realitate e suferința pricinuită de presiunea modelor și modelelor suprapuse, am putea observa cum interesul pentru ei variază, crescând spre baza piramidei (grupul executaților) . Astfel de la legitimitatea condiționată și putere delegată de sursele „autentice ale categoriei”, în cazul grupului de conducători (P.P. Carp) la valorizarea lor moderată, mai curând tematică de către guvernatori (Titu Maiorescu) și la supralicitarea modului de viață tradițional, agricol (Mihai Eminescu). Maiorescu este singurul fondator al „Junimii” care nu este aristocrat, fiind liderul unui grup (al guvernanților) față de care se află într-un raport de inferioritate socială. Nefiind proprietar de pământ, este de asemenea singurul care trăiește de pe urma profesiei sale liberale, cea de profesor și avocat. S-ar zice că Maiorescu șterge în grup urmele identității sale, atât social cât și teoretic. Burghezul a devenit modelul de comportament al acestui subgrup al unui club aristocratic iar fiul revoluționarului de 1848 a devenit teoreticianu contemplării dezinteresate a artei. În cultura română se cunosc puține exemple ale unei astfel de ștergeri sistematice a urmelor vieții în operă. (Alexandrescu, București, 1999, p.75). Miezul programului maiorescian al „Direcției noi” din perioada junimistă (1867- 1973) axat pe îndepărtarea falsei culturi (a non-culturii) din arealul literar românesc are în vedere separația artei de politică, știință etc. pe considerentul că fiecare domeniu are propria „formă de utilitate”, prioritate pe care vechea direcție de la „Dacia literară” o eludase, producând o falsă cultură. Raționamentul acestui decupaj maiorescian are în vedere „substanța conținutului”, fiind unul logic-deductiv, cu o „valoare teoretică independentă de utilizare practică”. Aceasta înseamnă că „orice politică distinctă de artă, este legitimă, fie ea conservatoare sau liberală”, după cum „orice artă care nu se amestecă în politic” este la rândul ei legitimă, fie ea națională sau „decadentă”. După inițierea în „tainele ezoterice”, pe care le va descoperi alături de confracții junimiști ieșeni, în „Loja Steaua României”, în cadrul căreia va primi și gradele de Companion și Maestru, observăm în viitoarele demersuri maioresciene o consistență în poziția sa naționalistă din sfera politică. Este un demers sincer, modern, fără extremisme, sprijinind monarhia constituțională și militând pentru stabilitate și ordine într-un stat puternic, pentru formarea unei pături politice oneste și incoruptibile. Mai mult, se observă o regândire a misiei

„deșteptării” poporului printr-un program ideologic de acțiune. Acest lucru este posibil pentru că, așa cum bine observa Gh. Manolache, „Junimea” construiește „lumi paralele” prin care programele celor trei cercuri se concurează dar nu își încalcă teritoriile, nu se întretaie.

În volumul „Marginalii junimiste” Liviu Papuc, se încumetă în a fixa un portret al criticului de la „Junimea” din Iași îmbinând liniile tari ale politicului cu tușele ateniene ale ideologicului. Spre regretul nostru, confratele Papuc nu ia în seamă valoarea programului ideologic maiorescian. Obligat să păstreze echidistanța convenită între câmpurile de acțiune (politică, artă, știință, lingvistică estetică, filosofie etc) el va rămâne olimpiar; altfel spus, pe deasupra evenimentelor. Optând pentru politică el va fi însă captivul câmpurilor de acțiune și a diveselor evenimente generate. Din această „abatere” de la program Maiorescu va suferi pierderi irecuperabile, în sensul că vreme de un deceniu nu va mai scrie nimic durabil iar politicianul Maiorescu nu va supraviețui ideologului fiind înfrânt de politicianul profesionist Petre Carp care va trece de la discursul ideologic la reformele politice. Astfel ceea ce mai domină astăzi în cultura română nu este figura olimpiară pe care acesta și-a construit-o, ci figura spartă, cu unele părți neatînse, într-adevăr olimpiene. Acestea țin însă de opera unui sistem ideologic și normativ construit până la 1871, de a cărui valoare nu ne îndoim. Dându-și seama că nu mai are nimic valoros de spus, Maiorescu anunță apusul criticii normative pe care o exersase până atunci. Gh. Manolache vede în studiul „Poeți și critici” (1886) o confirmare a epuizării programului său ideologic. Ceea ce urmează ține de obligația ideologică a criticului, aceea de a face ordine în valori, dând fiecărui Cezar al literaturii române - Alecsandri, Eminescu, Caragiale - ceea ce i se cuvine și, firește, de cea masonică. Reținem, cu titlu de curiozitate, că, în cazul celor patru paragrafe din prefața la volumul de „Poezii de Mihai Eminescu”, Titu Maiorescu folosește, voit, un număr de cuvinte care exprimă „un mesaj cifrat”. O probează coperta ediției princeps prin vinietele și frontispiciile utilizate, cu îngeri, făclii, personaje mitologice, cu hexagramă și pentagramă. Mai mult se consideră că Maiorescu - editorul din umbră - nu a fost străin de un anume cuprins, cifrat prin care poeziile, într-o cronologie aparent aleatorie: „Venere și Madona”, „Mortua est!”, „Egiptul”, „Noaptea”, „Înger de pază”, „Împărat și proletar”, „Rugăciunea unui dac”, „Înger și demon”, conduc spre altceva decât spre o simplă aranjare tipografică. Se cunoaște că opt la kabbalah fiind dublu cuaternar, semnifică dureri, nereușite, doliu. În opinia mea, cele opt creații eminesciene, sunt înșiruite în această ordine cu scopul de a fi prezentate într-un cadru de mediere, menit a îndulci relația dintre poet și confrerii. Maiorescu reunește aceste mari poeme, de care nimeni nu se îndoiește, ca opt formule ale transcendenței. Interesul pentru

soarta lor, și publicarea lor în mare grabă nu putea fi stârnită decât de anunțarea unui Convent masonic, în cadrul căruia prezentarea volumului - în formula planșelor de atelier/masonic - constituiau teme de dezbatere interesante atât pentru inițiați cât și pentru neinițiați. Să mai consemnăm că, în ciuda unor amatorisme „subiectul” rămâne încă de actualitate și în mileniul trei, așa cum se poate din speculațiile lui Lucian Filip: Poetul va debuta în revista «Familia» – 7 litere – la 25.02.1866, suma cifrelor 30, adică 3 sau de 5 ori 6, chiar și anul jucându-se iar cu 5 și 7. Dacă mai luăm în coniderare și titlul poeziei, așa cum a fost scris atunci («De-aș ave...») vom găsi din nou 7 litere. Recunoașterea sa ca poet a avut loc la «Junimea», care are iarăși și iarăși 7 litere. Capodopera sa «Luceafărul» (10 litere adică de 2 ori 5) va apărea în revista «Convorbiri literare» la 7.08.1883, sumă de cifre 35, adică 8 sau de 5 ori 7. Și mai evidente sînt aceste «coincidențe» în opera eminesciană: cuvinte, titluri, toate poartă ca o povară apăsarea acestui algoritm.”(Filip, *Graiul Maramureșului*, februarie 2000.). Luând în calcul și o atare poziție metorică, nu putem exclude presupuziția potrivit căreia volumul ar fi fost și o formulă literară de împăcare (iertare) găsită de Maiorescu pentru unul din fondatorii societății secrete „Carpații”, societate masonică repudiată la acea vreme. Se pare că Maiorescu era la curent cu faptul că „protejatul său” deranjase până și unele medii germane, în special prin poezia-manifest „Doina”, considerată de apropiații lui Eminescu „evanghelia politică a românismului”. Practic decizia susținătorului volumului care a fost publicat de „Editura Librăriei Socec & Comp.”, avea să fie surprinzătoare chiar și pentru poetul Eminescu. Mai mult, demersul tipografic al lui T. Maiorescu a avut parte și de susținerea ministrului american la București, dr. Eugene Schuyler, un cunoscut jurnalist care locuia în sediul Legației SUA în România, pe care Eminescu l-a cunoscut prin intermediul criticului literar român, în celebrul local - Capșa. Asemenea decizii neașteptate făceau parte din „surprizele” cu care Maiorescu ne obișnuise încă de pe vremea cutumelor legate de apariția oratorului la prelecțiunile populare din Iași, ca să nu mai vorbim de mina atent studiată de fiecare dată când apărea ca orator în public. Logicianul, oratorul, memorialist de excepție, membrul al Societății Literare Române, vicepreședintele al acesteia și mai târziu președinte al Secțiunii Literare, s-a remarcat și printr-o viziune politico-diplomatică aparte și asupra statului, viziune influențată și în urma relației strânse pe care o cultiva cu mediul confreriilor. Chiar și în aceste condiții atitudinea sa reformatoare nu a fost pe placul generației sale. Ca atare Maiorescu a trebuit să facă față la presiunile din afară și din interiorul frățietății. Edificatoare este, în acest sens, o scrisoare pe care o adresează lui Carp, în 7 mai 1870, în care nu-și ascunde dezamăgirea pe care o simțea deoarece nu a fost cooptat printre cei ce vor

constitui, în aprilie 1870, Guvernul Manolache Costake - Maiorescu, afirmând autoironic că nu are calități de „politician eveniment”(Maiorescu, București, 2001, p. 363).

Regalist și conservator convins, după ce deține funcția de rector al Universității din București, ocupă ulterior, succesiv, mai multe portofolii ministeriale, cum ar fi cel de ministru al Cultelor, agent diplomatic la Berlin, ministru de Justiție și ministru de Externe, reușind să devină în final (așa cum își dorise) și prim-ministru. Lucru de care venerabilii nu erau total străini. În perioada în care a deținut portofoliu de ministru al Afacerilor Străine, îi cere lui Alexandru Lahovary să depună diligențele aferente menite a populariza mai intens imaginea României în cele mai importante publicații pariziene ale momentului, precum erau „Le temp” și „Journal des Debats”, demers prin care Titu Maiorescu reia o mai veche practică diplomatică românească, „primirea la București a unui jurnalist francez, care urma să redacteze materialele informative despre România.” (Iordăchiță, Pitești, 2004, p.211). Maiorescu îi mai cere lui Lahovary multă discreție, precum rezultă și din pasajul alăturat: Prea stimate domnule Lahovary. Cantitatea citatului Colegul meu [...] îmi spune că Ministerul de Externe al D-sale putea dispune de Ziarul Temps pentru publicarea a câte unui articol pe lună trimis din partea noastră. Nu ați putea, în modul cel mai discret, mijlocii ca această veche relație să fie reluată? [...]. În așteptarea răspunsului Dv., sub formă de scrisoare [...], vă rog să primiți încredințarea prea deosebitei mele stime. T, Maiorescu(Arhivele Naționale, Dosar1618/1915, ff. 1/4.)

Cu toate că prezidează Congresul de Pace de la București în 1913 - în urma războaielor balcanice, cu toate că era președintele Partidului Conservator, Titu Maiorescu este suspectat de legături cu Puterile Centrale, fapt pentru care în vara anului 1915, este supus unei veritabile monitorizări din partea Poliției de Siguranță din cadrul Prefecturii Poliției Capitalei. Supravegherea s-a efectuat în perioada 2-18 martie 1915, notele fiind adunate de către Biroul de Cercetări din cadrul Prefecturii Poliției București, multe de o banalitate stânjenitoare:Comunic: La ora 5 a eșit din casă a luat-o pe str. G-ral Lahovari, Camtoti, Romană și a intrat la no.147 unde domiciliază dna. Lăzărescu pensionară și rudă cu dsa. și la ora 6.20 s-a înapoiat acasă” (A.N.I.C., Dosar 1618/1915, f. 17). Altele, însă, îi prezintă „traseul” un cu grad mare de interes: „Pe la ora 4 p.m. cu automobilul no.170 a venit la Mareșalul Van der Goltz însoțit și de Conte Von dem Bușche (este vorba de baron Von Dem Busske, șeful Legației Germaniei la București). Au stat cam 30 minute și au plecat [...] aceste două persoane au fost urmărite de cei doi agenți de la Siguranța Generală. La ora 5 dl. Titu Maiorescu a eșit din casă pe jos și a parcurs străzile Inocenței, Surorilor, Arcului,

Armenească, a eșit în bdul. Carol până la statuia Rosetti luând-o pe str. Vasile Lascăr și s-a înapoiat acasă la ora 6. De la această oră n-a mai eșit nicăeri. La ora 10 s-a stins lumina”¹. Și totuși, „efectele programului ideologic pierdut” se resimt fiind identificate de noi în nostalgia lui Maiorescu după serile de vineri din casa lui Pogor când patrona întruniri literare până în noapte târziu. Redăm în acest sens o „însemnare zilnică”, în care îi recunoaștem pe o parte dintre frații masoni care au răspuns „apelului” său: Altminteri, marți 28 septembrie/10 octombrie 1876, au fost la mine d-nii Angliei Demetrescu, D. Aug. Laurian și Ștefan Mihăilescu cu Nica și a fost una din cele mai animate convorbiri până la 12 jumătate noaptea [...] pare a fi ca un început de «Junime» bucureșteană - iar duminică - Ei au fost din nou la mine, cu încă St. Vîrgolici, Bodnărescu și Verusii, care erau întâmplător aici de la Iași, și cu I. Slavici.

După convorbiri literare despre ceea ce este personal și ce e impersonal în artă, s-a hotărât să ne întrunim o dată pe săptămână la mine și anume vinere seara². Faptul că atmosfera dezbaterilor cu iz masonic nu se stinsese în totalitate, o probează și o parte a corespondenței (1898) sale cu Duiliu Zamfirescu, scrisoare în care Titu Maiorescu face referiri exprese la eseurile confratelui francez Bourge: Fără îndoială, scopul scriitorului este de a-ți da iluzia despre realitatea vieții. Tocmai de aceea el nu trebuie să-ți dea analiza psihologică sub forma de analiză, căci analiza unei realități nu este însăși realitatea, prin urmare nici iluzia ei posibilă, ci o operație reflexivă, rațională asupra realității ca a unui obiect străin și supus. Analiza e necesară scriitorului, dar numai ca o lucrare pregătitoare în ascunsul cugetului său.³ Este o probă la „dosarul masonic al lui Maiorescu” faptul că maestrul mai exercita încă (prin spiritul său neokantian) o influență copleșitoare - politic, moral și literar- într-o perioadă în care francmasoneria raționalistă era o putere la nivel european și mondial. Francmasoneria îndemna pe membrii săi să supună totul cugetării raționale, ca filtru suprem pentru tot ce au să admită. Idealul consta în a construi o republică universală și democrată a cărei regină era rațiunea, iar consiliul suprem adunarea înțelepților. Așa cum se poate observa, Maiorescu se află sub această cupolă a filosofiei masonice, raționalismul lui bazându-se atât pe știința relațiilor dintre reprezentări cât și pe arta cunoașterii mecanismelor oarbe, a legilor psihologiei, care întrețin relația în domenii fundamentale ale cunoașterii. Maiorescu considera că prin folosirea lor rațională este posibilă libertatea. Împotriva tendințelor empiriste din

¹ A.N.I.C., Fond D.P.S.G., Dosar 1618/1915, f. 31.

² Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, introducere, note, facsimile și portrete de I. R. Pogoneanu, Editura Socec & Comp, București, 1940, p. 268.

³ Emanoil Bucuța, *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884-1913)*, Editura Casa Școalelor, București, 1944, p. 348.

psihologie și a psihologismului care absolutizau sentimentele în defavoarea rațiunii, Maiorescu a pledat pentru un concept al vieții psihice evaluate, prin care înțelegea un mod superior al vieții psihice. El a pledat și pentru un concept al vieții în care sentimentul merge mână în mână cu rațiunea, lăsându-se călăuzit de ea, principiu aplicat și pe tărâm literar.

Aceste aspect esențiale din aria ideologiei culturale maioresciene sunt surprinse, cu acuratețe de Gheorghe Manolache atunci când se referă la polemicile maioresciene. Să mai adăugăm și faptul că Maiorescu avea să-și atragă multe antipatii de pe urma polemicilor sale. Astfel, în „Oratori, retori și limbuți”, ajunge să fie caustic vizavi de clasele politice, precizând că: pentru omul politic al unui stat constituțional darul de a vorbi este în orice caz o însușire de mare însemnătate [...]. Îndeosebi trebuie notat efectul ce un cuvânt potrivit, rostit la momentul potrivit, îl produce în opinia publică [...]. Discursul nu mai are trecere decât în măsura competenței și autorității celui ce-l produce, îmbelșugate înfloriri literare, afirmările nemotivate, necum frazele înșirate fără rost nu mai pot întâmpina vechea favoare, poate nici vechea indulgență. Rămân ca un posibil model polemicile sale cu junimiștii, cum ar fi și una dintre acestea purtate cu Zamfirescu: De mult era cunoscută cererea unor socialiști poporaniști, cari se amestecaseră în ale esteticii și îndemneau pe scriitori să se ocupe exclusiv de mizeria claselor de jos și de vinovăția celor de sus. Dar dacă toate tendințele și intențiile utilitare sunt dăunătoare în artă, cel puțin tendința învrăjbirii claselor a rămas cu desăvârșire stearpă în producerea de opere frumoase, consideră, cu justete, Titu Maiorescu în „Răspuns la discursul de recepțiune a d-lui Duiliu Zamfirescu rostit la Academia Română la 16 mai 1909.” fapt ce va fi confirmat, după cum subliniază Gh. Manolache, „odată cu instaurarea în anii'48 a dictaturii proletarietului în România”. Și ce nu putea face românul în prima jumătate a secolului al XIX-lea? -se întreba Mircea Eliade cu referire la generația lui Maiorescu - Putea face un Stat și l-a făcut; putea să facă reforme sociale care „să înmărmurească Europa”; putea să facă o nouă limbă românească; omenii noștri voiau să întrecă Europa, ei se simțeau zorii unei „noi umanități”, începeau o nouă istorie (Eliade, 1990, p.168.). Programul ideologic al lui Maiorescu, felul în care s-au produs intervențiile lui în dialectica vieții culturale românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, motivele care i-au generat începuturile, expansiunea sau, după caz, declinul; ecoul sau avatarurile lor, acestea sunt datele adevărate ale biografiei sale. Privită în perspectiva timpului, însemnătatea criticului literar Titu Maiorescu apare în toată semnificația ei istorică. Calea croită de Maiorescu este aceea a unei „critice estetice” concentrate în expresie, normativă, prin intermediul căreia a promovat, cu

tact și artă, „independența operelor literare autentice, indiferent de natura conținutului lor.”(Drăgan,1978,pp.138-139). Așa că „meritul lui Titu Maiorescu” nu trebuie căutat în vreo formulă estetică împrumutată sau adaptată, ci în programul său ideologic al cărui principal rol constă în faptul că a lovit într-o producție submediocră, limitând-o, impunând criteriile calității artistice în literatură, criteriile politice în viața politică românească și în diplomatie. și mai cu seamă, că a respins falsitatea formelor de împrumut argumentându-și poziția radicală prin exemplu Constituției franceze, pe care o considera bună pentru francezi, discutabilă însă în ceea ce privește stadiul nostru de organizare politică. Maiorescu a demonstrat că pentru a „forma pe alții și pentru a reforma trebuie să te formezi cât mai serios întâi pe tine însuși.”(Negoîtescu,1991, p.104) Într-o frază sintetică, Tudor Vianu fixează, la rându-i, personalitatea prodigioasă întemeietorului junimist: „om de principii și de aplicații; o întrunire de funcțiune și de atribuții destul de rară în vremea lui.”(Vianu,1972, p.334)

References:

- Alexandrescu, Sorin, *Privind înapoi, modernitatea*, Editura Univers, București, 1999.
- Bucuța, Emanoil, *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884-1913)*, Editura Casa Școalelor, București, 1944.
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini pâna în prezent*, Editura Minerva, București, 1982.
- Drăgan, Mihai, *Lecturi posibile*, Editura Junimea, Iași, 1978.
- Eliade, Mircea, *Profetism românesc. România în eternitate*, Editura Roza Vânturilor, București, 1990.
- Filip, Lucian, *Mihai Eminescu despre Mihai Eminescu*, în: *Graiul Maramureșului*, februarie 2000.
- Georgescu, Paul, *Titu Maiorescu, Critice, Antologie*, Editura pentru Literatură, București, 1966.
- Iordăchiță, Costel, *Familia Lahovart. Ascendență și destin politic*, Editura Carminis, Pitești, 2004.
- Manolache, Gheorghe, *Recuperarea unei sincop culturale*, Editura Techno Media, Sibiu, 2008.
- Manolache, Gheorghe, *Viața Românească 1906-2006*, Transilvania, 2006.
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008.
- Maiorescu, Titu, *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domni lui Carol I, vol. I (1866-1876)*, Editura Albatros, București, 2001
- Maiorescu, Titu, *Jurnal și epistolar*, Studiu introductiv de Liviu Rusu, Editura Minerva, București, 1989.
- Maiorescu, Titu, *Scrisori din tinerețe (1858-1862)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1981
- Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice*, Editura SOCEC & Comp, București, 1937.
- Mehedinți, Simion, *Premise și concluzii la Terra. Amintiri și mărturisiri*, Editura „Viața Românească”, București, 1998.
- Negoîtescu, I., *Istoria literaturii române (1800-1945)*, Editura Minerva, București, 1991.
- Pogoneanu, I. R., *Titu Maiorescu, Însemnări zilnice, introducere, note, facsimile*, Editura Socec & Comp, București, 1940.
- Rusu, Liviu, *Scrisori despre Titu Maiorescu*, Editura Minerva, București, 1979.
- Vianu, Tudor, *Scritori români*, Editura Minerva, București, 1972.
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Direcțiunea Poliției și Sigurantei Generale, Dosar 1618/1915, ff. 1/4.
- A.N.I.C., Fond D.P.S.G., Dosar 1618/1915, f. 17..
- A.N.I.C., Fond D.P.S.G., Dosar 1618/1915, f. 31.
- Biblioteca Academiei Române, Fond: Titu Maiorescu, S. 109, (1) / XV.